

EGYSZUSZRA

Tudjuk?

Bűn-e az, ha egy bűnös eszközöket alkalmazó titkosszolgálat ügynöke veszi a bátorságot; megszólal — s megtörve a cinkosok közti hallgatás csendjét —, s feltárja a várható rendszerváltást gátló folyamatok némelyikét? Vajon, milyen személyes dráma játszódott le abban az emberben, aki évtizedekig egy gépezet alkateseként működve, most fölmondta a szolgálatot? A hatalom birtoklásáért folytatott harc keresztülvétele sorsa miként alakul? Megbocsátják-e tettét — a botrány elcsitulását követően — hivatalban maradó kollégái? Mi legyen az állambiztonsági szolgálat, s az egyébként bizonyára profi szakembereinek sorsa? Ki szavatolja ezentúl az állam biztonságát? Kinek, és kivel szemben? Végül, a lehetséges válaszok közül melyiket választjuk majd mi —, a demokráciát tanulók?

V. I.

Demo

Bagó elfojt egy káromkodást...

A balkáni targonca nagyokat huppán a hepehupás magyar aszfalton. Üres koscsikat húz a szegedi konzervgyár udvarán.

— Demo. — mondja Bagó János, és elfojt egy káromkodást, mert maga is megbotlik egy buckában.

— Demo? Az üzemgazdasági főosztályvezető, ez az első munkahelye, itt nőtt föl, a gyár sorsát a magáéval azonosnak tartja, nem késik a válasszal.

— A demo rövidítés, a demokratikusnak nevezett országokat jelenti a mi használatunkban. A magyar konzervipari fejlesztés gyakorlatilag a demopiac kiszolgálását biztosította az elmúlt évtizedekben.

— Ezek szerint olyan a színvonala is?

Bagó utánapillant a szintén demorelációból érkezett, kókorinak látszó targoncának:

— Ez is demo!

Az elmúlt hét utolsó munkanapjának délelőtti. A gyárban már mindenki tudja: Beck Tamás kereskedelmi miniszter — a Minisztertanács határozata alapján — bejelentette a rubelszámolású export felüggesztését.

Az üzemfenntartók irodájában afféle kupaktanács.

Feketi László két asztalra csapás között mondja:

— Ezt kérem, mi nem hiszük el. Egy iparágat így nem lehet tönkretenni. És kérem én, mi lesz a mezőgazdasággal? Mit csinálnak mondjuk a zöldborsóval, ha mi nem tudjuk fel dolgozni, mert nem lesz hová eladni?

Szónoki kérdésnek szánja-e nem tudom, a műszaki főmérnök mindenesetre mond egy adatot: a szegedi gyár 1200 vagon borsót szállít évente a szovjet piacra.

Kiss Pál elgondolkodtató adata után egy hang a sarokból:

— Ha nem szállítjuk a kaját, odaát elzárhatják a gázcsapot.

Vajner István minden biztonnyal azt a veszélyt említi, amire az Izvesztyija egyik cikke hívta fel a figyelmet a szófiai KGST-tanácskozás után. (A hírt később cáfolták.)

— Jók a magyar konzervek? — kérdezem halkan, s némi csend is támad.

— Hát — mondja Kiss Pál —, ami a beltartalmi értéket illeti, felveszik a versenyt a legjobb nyugati készítményekkel, sőt!

— Eddig a belbecs. És a külcsin?

— Ez a legnagyobb rákfené...

— Ezek szerint nincs másik piac. Csak a demo.

A kupaktanácsban ebben a pillanatban véget ér a parlamentarizmus. Egymás szavába vágva bizonyítják az üzemfenntartásért felelős emberek, hogy ez a rendelkezés rossz, vissza is fogják vonni. A műszaki felettség mai fókán nehéz volna a termékeknek más piacot találni.

Bagó, két újabb aszfaltbuckát kerülgetve, (a gyártósorok csarnoka felé tartunk), siet közölni velem, hogy a műszakiak lebecsülik a veszélyt. Az ő munkahelyük ugyanis nincs veszélyben. Az ugyanis teljesen mindegy, hogy egy vonalon száz vagy százezer konzervet gyártanak, az előkészítést el kell végezni.

— És a gyártók?

— Oda megyünk...

Gavelda Jánosné 1963 óta dolgozik itt.

— Tudja, én mindjárt a csúcsra kezdtem — mondja

— segéd munkásként. Öt évvel később lettem művezető.

— És mi lesz akkor, ha igaz a hír? Munkakönyves lesz a konzervgyárban?

— En csak dolgoztam, én semmiről sem tehetek. Mondom: dolgoztam a legjobb tudásom szerint. Most meg? Remélem azért, hogy a tragédia nem következik be. Csak azt kérdezem magától, hogy akik fenn vannak, illetve voltak, miért nem látják ezt?

Újabb szónoki kérdés, s miután nem nekem szól, nem válaszolok rá. Megteszi helyettem Juhos Mária szakmunkás:

— Mert valószínűleg senkinek sem állt érdekében. Lehetne innen bárhová szállítani, csak modernebb gépek kellenének!

— Nem akarok az ördög ügyvédje lenni, mégis meg kell kérdeznem, mihez kezdenének, ha megkapnák a munkakönyvüket?

Gaveldáné sóhajt:

— Mihez? Ugyan mihez? Hall az ember az átképzésről meg ilyesmikről, debennünket, akik itt ettük meg a kenyérünk javát, mire lehetne átképezni? Idősek vagyunk mi ahhoz.

Juhos Mária töpreng egy kicsit, csak aztán szól:

— Sztrájkot szervezhetnénk például, de azt meg minék, magunk alatt vágunk a fát. Meg kell, hogy oldódjanak a dolgok.

(Ekkor még nem ismeretes, hogy a miniszter helyettese egy másnap megjelenő lapban azt nyilatkozta: nincs szó az export leállításáról. Az intézkedés a többletkiszállítások megakadályozásáért született.)

A hepehupás gyárudvaron egy nagyméretű műanyag hordó állja utunkat. Bagó megkér, segítsék elvinni az útból, mert félő, a hordó egy targonca alá kerül. Az ára egyébként 1200 forint.

— Ez is demo — legyint Bagó.

— Ez is csak haladék — mondom —, egy évre. Aztán?

Frank Péter

Vámügyeink-1.

Listavezető a Ford — Tehenemet egy kocsiért — A nyomorúság tétje

Az októberi és novemberi csúcs után az év utolsó hónapjának lecsengő szakaszával véget ért a magángépkocsi-behozatal áfa-mentes időszak. A bejelentést követő bizonytalanság után még hosszú, hetekig, pontosan az elmúlt év végéig a régi feltételekkel hozhattak be autót az élelmesebbek. Szegeden március 1-je óta vámkezelnek gépkocsikat, 10 hónap alatt 3400 autó fordult meg az Aradi vértanúk téri vámhivatalban. Negy-százötven autót mozgáskorlátoztak, vagy tartós külszolgálaton levők hoztak be, ezeket vámentesen vámkezeltek.

Autócsodák

A népszerűségi listát a Ford vezeti 600 személygépkocsival, az 550 darabos Opel, illetve a 370-es VW előtt. FIAT-ból, Renault-ból egyaránt 250-et, a legnépszerűbb japán kocsi, a Toyotából fele ennyit vámkezeltek. A szocialista autók között a Lada vezet 125 darabbal. Néhány Trabant is járt a vámhivatalban, ezek menekültek révén kerültek az országba. Hoztak Daciát NSEK-ből, Svájból, de Wartburgot is „találtak” már Nyugat-Európában.

Természetesen néhány autócsoda is megfordult az ügyintézők keze alatt. Ranglistát egy négyliteres, vadonatúj BMW vezeti 720 ezer forint vámmal. Egy hatéves 924-es Porsche-ért 300 ezret fizetett a tulaj. Hozott 250-es turbódízel Mercedest román menekült, egy sokliteres, mellesleg

őreg Ford Sierra gazdájának a 70 százalékos vámtétel — a 281 ezer forint — megfizetéséhez a teheneit is el kellett adnia.

Roky-papír

Az elmúlt évben körülbelül 370 autót vámentesen kezeltek a mozgáskorlátozottak részére. Az ehhez szükséges igazolást a tanács egészségügyi osztálya állította ki, illetve adja továbbra is mindazoknak, akiknek egészségi állapota ezt indokolja. A gyakorlatban azonban ők csak a legkritikább esetben vezethetik a gépkocsit, így a 10, néha 100 ezer forintban mérhető „kegy” egy közeli hozzátartozót illet. A jogszabály adta lehetőségeket kihasználva — tisztelet a számos kivételnek — mára egyre több élelmes úr flangál ezzel az „olcsóbb típusal”.

A vám-, és áfa-mentességet adó igazolást a vámhivatalban egyszerűen csak Roky-papírnak hívják. (Ha egy kifejezést sokszor használnak, a gyakorlat lerövidíti.) Decembrisre a 480 autóból már közel 80 Rokys volt. Az áfa bevezetését követő visszaesés nyomán január közepéig mindössze 57 kocsiit vámkezeltek.

Eddig legtöbbször csak a 10 százalékos — a beszerzési költségeihez képest elenyésző vámtétel volt a Roky-papír tétje, ehhez jött még most a 25 százalék. Ha mennyiségben nem is, arányában mindenképpen növekszik a vámentesen kezelt autók száma.

K. A.

— A Lear próbája közben mindent elszópró bírálatot mond a színházról, s a három vezetőről. Megmutatja a miniszterhez írt nyugdíjazási kérelmét, melyet a Csongrád Megyei Hírlap is leközöl. „... 53 éves vagyok, képtelen beilleszkedni más művészi koncepciójába. Sőt! Úgy érzem, depressziós- és identitászavarom már a praktikus értelemben vett, egyszerű rendezői munkámat is zavarja. Jelenleg — megbízásos formában — a Szegedi Nemzeti Színházban tevékenykedem, mint művészeti vezető, de felelősen felvállalni nem merem, mert a jelenlegi hatalmi vákuumban ide is fiatal erők szükségesek, akik képesek a színházért, annak léteért és jövőjéért harcolni. Ez nekem, úgy érzem, nem megy egészen alapos kockázata nélkül. Így tehát nincs más választásom, minthogy megírom Önnek ezt a levelet, s méltó elbírálásában bizakodva azt remélem, hogy a „korkedvezményes nyugdíj” megoldja majd jogi, morális és egzisztenciális státusomat.”

— Novemberben már más a helyzet. 4. én újságban közli, hogy új terve van. Ha megismerem, segíteni tudok, s meg tudhatom azt is ki és mi gátolta e különös helyzetben levő embert terveire végrehajtásában. Am azt azóta is titokban tartja. Pedig erre az új jövőre azért is szükség lett volna, hogy feledtetni tudjon néhány rendezést, a Kőszívű elfuserált díszletét, a játérend-változtatásokat, az ideje be-mutatóstruktúrákat, amelyet ha nem változtattunk, millió kiadásokat okoz. Az improvizációkat, melyeknek fedezetét mindig a „művészet” szó adott. Bizony, igaz, hamar összeroppantunk volna.

— Aztán tiltakozik ellene Gregor József, Pál Tamás, a kórus, a szimfonikus zenekar,

a színház többsége. A tanácsnál, meg társulati ülésen. De ezt megkérdőjelezi.

— Látszatképződemokrácia jellemzi azt a szavazást, amelyen az úgynevezett prózai társulat vesz részt. Főként színészek. Lehet, ezt Ruszt József feleli, mert az otlevőket teljes társulatlak tekint. A szavazás nyílt. Immáron arról, hogy az otlevők elfogadják Ruszt Józsefet főrendezőnek, s a tanács ne írjon ki pályázatot. Teljes a siker, sokan mámorosak. Nem tudják, hogy javaslattevő szerepük van, a döntés a végrehajtó bizottságé. A konfliktusok jó része itt kezdődik. A vb-pályázatról dönt. 23-an pedig arról, ez esetben fölbontják szerződésüket. A kérdés: miért nem dönthetett a próza egyedül a saját sorsáról, ha az operatársulatlak lehetett. A választ — bár nem az én hatáskörömben tartozik — így gondolom. Lehetett volna, ha maga a Mester is úgy akarja, s két éven keresztül nem mond nemet, vagy nem azt nyilatkozza nyugdíjra, remélben, amit. Lehetett volna, ha nem viv ki ellenszenvet a társulat azon tagjainál, akiket nyilatkozata színházi sorsukban veszélyeztetett. Ha a főrendező döntései, munkája közvetlenül nem érintik a társulat egészét. Később kiderült, maradására 18-an szavaztak, közülük 13 színész. A közel 80 tagú prózai társulat kisebb hányada. Ami pedig a Gregorral való összevetést illeti: öt felkértük, s egyszerűen vállalta. Egyetlen feltételt szabott, szavaztassák meg előbb társait. A dologgal a prózát képviselő Ruszt József maga is egyetértett. (Lehet-e, hogy emberei másként gondolkodtak?) S Gregorról szólva, még egy szerény megjegyzés. A fenti kérdést nemcsak a színháziak, de a város jó része is elutasítaná.

— A színészek a vb-döntés utáni napon nem jöttek próbára, petíciójukat megkez-

detnek tekintették. Ennek ellenére tárgyalást ajánlottam, amit nem fogadtak el. Ezért voltunk kénytelenek lemondani az aznapi előadásokat. Nem fordítva történt.

— Az ingyene előadásokat örömmel elfogadtuk volna, ha azok biztonságát valaki szavatolja. De nem volt ilyen, s így nem bízhattam. Ugyanakkor, e „veszélyes üzemnek” szigorú szabályai vannak, aminek jogi alapja a munkaviszony.

— Az elveket tisztelve, számos tárgyalás után is sajnálatosnak tartom, hogy erényre minősül a nagyobb közösség, s a közönség cserbenhagyása. Hogy eddigi tárgyalásaink mind kudarcot vallottak, hogy a Mester nem tudott hatni tanítványaira. Utolsó jelentkezésüket — beszélgetésre invitálva őket — január 16-ára vártam. Felajánlva, jótársak a repertoárt, s még egy bemutatóba is bekapcsolódhatnak. Nem jöttek, pedig köztünk eleddig, ha emlékezetem nem csal, egyetlen zajos szó nem hangzott el. A prózát is magamnak éreztem.

— Elmondhatom, minden színház, ahol jelentkeztünk — Székesfehérvár, Veszprém, Békéscsaba, Rock — segítséget ajánlott. Nem kevesen jelentkeztek saját csapatukkal régiek — Hollai Kálmán, Rác Tibor, Sas József és a Mikroszkóp —, és mások, Csikos Gábor, Maros Gábor... Ki velünk, ki a közönséggel való szolidaritásból. Pénzkímélés és erőgyűjtés okán, magunk döntöttünk magunk mellett.

Most valami összegezésfélét kellene mondanom, s szólni a jövőről. Valójában azt mondom, nem egyszerű színházi ügyről. s főként nem csupán egy személyes vitáról van szó. Van személyes része annyanban, amennyiben Ruszt József bezárulni látszó, rendjelekkel ékített pályáján hasonló művek megtalálhatók. S van annyiban, amenny

Rubel-stop

„Szeged munkaerőhelyeztet az elmúlt időszakban az országosnál kedvezőbben alakult”. Hosszú évekig kezdődtek így a térség munkaerő-gazdálkodását elemző tanulmányok, a KSH, a tanács témával foglalkozó jelentései. Könnyen beszéltünk, míg másutt a túlméretezett nehéziparral, kohászattal (Borsod), elfuserált ecénpogrammal (Baranya) vagy éppen az ipar hiányával (Szabolcs) küszködtek. Már mindenütt számolták a munkanélkülieket, amikor mi még ismerkedtünk a jelenséggel. A térségre jellemző a — KGST — gazdaságsszervezés — integrálódó — könyvű-, élelmiszer- és feldolgozóipar túlsúlya.

A meglehetősen nagy támogatástartamú ágazatok fölött, a dotációk drasztikus csökkenésével kezdett felhősdni az ég. Ez a hazai piacra és exportra szánt termelést egyaránt érintette. Mára a belföldi élelmiszer-alig maradt támogatás, termelésük lassan keresletkorlátba ütközik. Az eddigieknél nehezebb év felé néznek a rubelrelációban érdeemben exportáló vállalatok. A költségvetés a továbbiakban nem bírja el azt a gyakorlatot, hogy az

export árbevétel minden rubelje után 30—60 — ésenként még ennél is több —, forint támogatást adjon. Mindezt azért, hogy az „orientált” vállalatok mérlegkiszámláján valamiféle szerény nyereséggel ruhkolhassanak elő.

Nagy a rubelaktívum — mondogatták az elmúlt évben a közgazdászok —, a partnerek nem tudnak elfogadható ellentételeket felajánlani. Savanyúborkát vagy paradicsompürét kapnánk bőven, de a kurensebb árukat már régen dol-lárért adják ezen a piacon is. Lada, Skoda, kis Polski is megfelelne — gondolják a laikusok, ez azonban csak álom. Nem tudom, mekkorára duzzadt mostanában ez a nem kívánatos aktivitás, de a múlt héten drasztikusan megszigorították a rubel elszámolási exportot. Szerződés ide, ígéret oda, minden kiszállításához egyedi engedély kell a fel-sőbb hatóságtól.

(kovács)

nyiben egy tanár-igazgató sorsa papírra való. A dolog több annál. Részé mai közállapotainknak, az általános rendezetlenségnek, a helyzetkedésnek, az új pozíciók keresésének, melyben hangzatos, de nem ellenőrzött jelszavakkal, ügyek, sorsok és emberek válnak lehetetlenné, méltatlanná korábbi önmagukhoz. A jövőképe ezért is nehezen fogalmazható, hisz e politikai vákuumban nagy sanszot kaphatnak a zavarosban halászók, az önmagukat érdeklőzőkük által időben hitelesítő. Ebben az értéktelenségben ott szorgoskodnak az önjelöltek is. Zavart, háborút, viszályt kelte névtelenül. De az önk ismerőseiként. Miként azt látni fogják. Most mégis, a kultúra, a színház ügye fontosabb. Meggyőződésem a saját sorsalakító, fényes jövő ígéretének, a tehetség felmutatásának más, jobb módjai is léteznek. Nemesebb eszközei. Mégis, ami Ruszt József itteni pályájában művészeleg, emberileg tisztá volt, köszönöm. Bízom a jobb jövőben, s csatlakozom a mindenkor progresszív erőkhöz, kik Szeged arcukat az átfórmálni igyekeznek. Mégis: egyre inkább nő bennem a félelem: az igaz jelszavak mögött nem egyszer hamis emberek gyülekeznek.

A színháznak segíteni, persze, így is tudnánk. Egy választások utáni új testületnek is ha megkérdőjelek. Hisz' megbízatásom 1992-ig szól. Tudnék ajánlani, segíteni, de nem ajánlkozni. Am ez már nem az én dolgom. A színházról, sorsokról, sorsomról felelősen dönt, aki dönt. Aztán a függő legördülhet. Csak ezt még elmondhat. Az utolsó előtti szó jogán. Köszönöm, ha meghallgattak.

Nagy László, a Szegedi Nemzeti Színház igazgatója